

УДК 37.013.42:004](100)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.6>

АКСІОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІТ-ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: МІЖ КУЛЬТУРНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПРОГРЕСОМ

Сергій Горянський

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Інститут філософії та освітньої політики, кафедра соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна*

У статті досліджено аксіологічні основи ІТ-освіти в умовах глобалізації та цифрової трансформації суспільства. Проаналізовано, як інформаційні технології впливають на зміст і ціннісні орієнтири освітнього процесу, зокрема у контексті взаємодії глобальних тенденцій і локальних культур. Особливу увагу приділено викликам, пов'язаним із збереженням культурної ідентичності, забезпеченням рівного доступу до якісної освіти та розвитком критичного мислення в цифровому середовищі. Розглянуто підходи провідних філософів і соціологів (М. Кастельса, Е. Гідденса, Ю. Габермаса, З. Баумана, А. Аппадурія, Р. Робертсона) до осмислення глобалізації та її впливу на трансформацію освітніх стратегій. Стаття пропонує аналітичний підхід до розуміння ІТ-освіти як простору перетину культурних, етичних і технологічних викликів, що формують новий тип соціально відповідального глобального громадянина. Сучасна цифрова реальність ставить людину перед вибором: як використовувати нові технології для особистісного і суспільного розвитку, зберігаючи при цьому культурну ідентичність і соціальну відповідальність? У цій ситуації важливо не лише опанувати технічні навички, але й розвивати здатність до критичного осмислення змін, які відбуваються в культурному і соціальному ландшафті, і їхніх наслідків для майбутнього суспільства. Питання полягає в тому, чи здатна людина, перебуваючи в умовах стрімкої цифровізації та впливу ІТ, зберегти свою культурну ідентичність і соціальні цінності, чи ці процеси неминуче призведуть до трансформації традиційних культурних норм і утворення нових форм суспільного співіснування.

Ключові слова: ІТ-освіта, аксіологія, глобалізація, культурна ідентичність, інформаційні технології, критичне мислення.

Вступ. Інформаційні технології стають невід'ємною частиною всіх сфер суспільного життя, зростає важливість осмислення того, як ці технології формують і трансформують аксіологічні (ціннісні) підходи до освіти. З огляду на це, питання про те, які цінності домінують у глобалізованому світі та як вони впливають на розвиток ІТ-освіти, набуває особливої актуальності. Процеси глобалізації значно впливають на формування освітніх практик, зокрема в контексті стандартизації знань, технологічного розвитку та культурної інтеграції. Ці процеси супроводжуються складними взаємодіями між глобальними тенденціями та локальними реаліями, що вимагає перегляду традиційних ціннісних орієнтирів у сфері освіти. У цьому контексті ІТ-освіта стає ареною, де зіштовхуються різні аксіологічні системи, які по-різному інтерпретують роль знання, технологій і людини у навчальному процесі. Важливим завданням є виявлення цих систем та аналіз їхнього впливу на формування освітніх стратегій.

Утім, в контексті глобальних перетворень, війни та економічних викликів постає необхідність системного переосмислення ролі освіти, культури та інтелектуального розвитку як рушійних сил суспільного прогресу. Зокрема, як наголошують Т.І. Андрущенко,

Т.В. Андрущенко та К.О. Ващенко: «Важливість освіти та продуктивного інтелекту в умовах глобалізації, утвердження інформаційного суспільства й ринкових відносин, розширення демократизації все більше зростають в усіх складових українського суспільства» [1, с. 79]. Такі умови висувують особливі вимоги до держави, що змушена реагувати на руйнівні наслідки російської військової агресії та водночас утримувати планку освітніх стандартів. У зазначених реаліях освіта стає не просто інструментом передачі знань, а й ключовою складовою національної культури та ідентичності: «Важливими критеріями ідентифікації нації, держави є культура й освіта – два визначальні показники, за допомогою яких стає можливим відслідкувати їх прогресивну динаміку розвитку» [1, с. 80].

Розвиток інформаційного суспільства водночас ускладнює завдання освіти через прискорене поширення інтернет-технологій, цифрових рішень і мультимедійних платформ. Автори наголошують, що «найбільше розповсюдження Інтернет та цифрові технології отримали саме у сфері науки та освіти» [1, с. 83]. Однак поряд зі зростанням можливостей цифрового доступу до знань виникають загрози поверховості, фрагментарності та відсутності системного підходу. Саме тут необхідно переосмислити місію освіти як інституції, здатної не лише адаптуватися до нових технологій, а й критично осмислювати їх вплив на формування ціннісних орієнтирів людини.

В. Воронкова [2] узагальнює, що трансформації освіти в умовах глобалізації впливають на її функції, структуру, зміст та механізми взаємодії з іншими соціальними сферами. Глобалізаційні процеси спонукають до створення освіти, яка може інтегрувати інновації, відповідати на виклики світової конкуренції та сприяти включенню України у міжнародний культурно-освітній простір. На цьому тлі освіта втрачає суто інформаційно-трансляційну роль і набуває значення системи формування компетентностей, соціально відповідальних якостей, здатності критично мислити, адаптуватися до швидких змін та берегти національну культурну спадщину.

Водночас, глобалізація відкриває нові можливості для доступу до знань та взаємодії між культурами, що стимулює переосмислення освітніх цілей і завдань. ІТ-освіта стає інструментом, який дозволяє адаптуватися до швидких змін у суспільстві, розвивати навички, необхідні для життя і роботи в глобалізованому світі. Іншими словами, ці зміни також несуть у собі ризики, пов'язані з можливим знеціненням локальних культурних традицій та зростанням нерівності в доступі до якісної освіти. Таким чином, виникає необхідність у критичному аналізі того, як глобальні процеси впливають на аксіологічні основи ІТ-освіти і які наслідки це має для розвитку освіти в різних частинах світу.

У цій статті **метою** є дослідити як глобалізація формує новий аксіологічний ландшафт ІТ-освіти, зосереджуючи увагу на взаємодії між глобальними і локальними цінностями, технологічними інноваціями та соціальною відповідальністю.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи ці взаємодії, ми прагнемо зрозуміти, як зберегти культурну ідентичність та забезпечити рівний доступ до освіти в умовах глобальних змін, що мають глибокий вплив на всі аспекти освітнього процесу. Цей підхід дозволяє оцінити не лише переваги, але й виклики, які стоять перед ІТ-освітою в контексті глобалізації, і розробити стратегії, спрямовані на забезпечення її стійкого і етичного розвитку.

Зрозуміло, що глобалізація та розвиток інформаційних технологій створюють нові виклики і можливості для ІТ-освіти, які вимагають глибокого осмислення і переосмислення традиційних підходів до освіти. В умовах, коли технології стають ключовими інструментами не лише в передачі знань, але й у формуванні ціннісних орієнтирів, необхідно аналізувати, як ці зміни впливають на освітні практики і яким чином можна зберегти баланс між глобальними тенденціями та локальними реаліями. Цей аналіз дозволить не тільки

адаптувати освітні системи до нових умов, але й сприяти їхньому розвитку в напрямку стійкості, інклюзивності та етичності в умовах стрімких глобальних змін.

Відтак виникає питання: як саме глобалізація і впровадження інформаційних технологій впливають на аксіологічні засади ІТ-освіти, та яким чином можна забезпечити інтеграцію цих процесів у систему освіти таким чином, щоб зберегти культурну ідентичність, підтримати рівність доступу до знань та сприяти розвитку критичного мислення й інноваційності у студентів? Важливо також розглянути, як можна поєднати глобальні стандарти з локальними цінностями, щоб створити освітнє середовище, яке не лише відповідає сучасним викликам, але й сприяє сталому розвитку суспільства у довгостроковій перспективі.

У зв'язку з цим можна сказати, що в освітній ситуації людина виступає не лише як пасивний споживач знань, але як активний учасник процесу навчання, який взаємодіє з різноманітними інформаційними технологіями, культурними традиціями та соціальними контекстами. Це взаємодія формує не тільки освітні результати, але й сприяє розвитку особистісних якостей, таких як критичне мислення, етична відповідальність та здатність до адаптації в умовах глобальних змін. Людина в такій ситуації має можливість переосмислювати свої цінності, інтегруючи нові знання та технології у власний світогляд, що, в свою чергу, сприяє формуванню нового типу громадянина – здатного не лише адаптуватися до викликів сучасного світу, але й активно впливати на його розвиток через освітній процес.

Принципова відмінність полягає в тому, що в умовах ІТ-освіти знання більше не розглядається як фіксована, статична одиниця, що передається від викладача до студента. Натомість знання стає динамічним, інтерактивним і мережевим, що формується в процесі постійної взаємодії між різними акторами – як людськими (викладачі, студенти, фахівці), так і нелюдськими (цифрові платформи, алгоритми, навчальні ресурси) [10]. Це призводить до того, що навчальний процес перетворюється на гнучку, адаптивну систему, де важливими стають не лише передача та засвоєння знань, але й розвиток навичок критичного мислення, творчості та інноваційності. У цьому контексті змінюється і роль освітніх інституцій, які повинні створювати умови для розвитку цих навичок, а не лише забезпечувати доступ до інформації.

Глобалізація є складним і багатогранним феноменом, який вивчається з різних перспектив у різних наукових дисциплінах. М.Кастельс визначає глобалізацію як процес, у якому економічні, політичні, соціальні та культурні системи стають взаємозалежними через мережі, що забезпечують обмін інформацією, капіталом, технологіями та ідеями на глобальному рівні. Він підкреслює, що глобалізація є результатом розвитку інформаційних технологій, які дозволяють створювати нові форми організації суспільства та економіки, зокрема мережеве суспільство [7].

Е. Гідденс розглядає глобалізацію як інтенсифікацію світових соціальних відносин, які пов'язують далекі місцевості таким чином, що події в одному місці можуть мати значні наслідки в іншому. Він акцентує на тому, що глобалізація є не лише економічним процесом, але й культурним і політичним явищем, яке перетворює національні кордони та традиційні ідентичності [8].

Д.Гарві визначає глобалізацію як процес, що супроводжується «просторовою компресією», тобто зменшенням часу і відстані між різними частинами світу завдяки розвитку транспорту, комунікацій та технологій [9]. Він наголошує, що глобалізація є результатом капіталістичної експансії та економічних трансформацій, які змінюють просторові та часові параметри соціальних взаємодій.

У. Бек характеризує глобалізацію як процес, що призводить до появи світового суспільства, де національні держави втрачають свою автономію і контроль над економічними, політичними та культурними процесами. Глобалізація, за Беком, створює нові форми ризику та нерівності, які вимагають транснаціонального управління та нових форм солідарності [6].

Р.Робертсон пропонує визначення глобалізації як «глокалізацію», тобто процес взаємодії між глобальними і локальними силами, що призводить до трансформації культур і соціальних структур. Він підкреслює, що глобалізація не є одностороннім процесом уніфікації, а складним взаємодією, в якій локальні культури адаптуються до глобальних змін, водночас зберігаючи свою унікальність [11].

З одного боку, представлені підходи до визначення глобалізації мають спільні риси, що дозволяють розглядати її як процес, який спричиняє нові форми взаємозалежності та взаємодії між різними частинами світу. Відтак, якщо ми й погоджуємося тут з Р. Робертсоном, то маємо врахувати й інші точки зору. Усі дослідники визнають, що глобалізація суттєво впливає на трансформацію простору і часу, зменшуючи дистанції між людьми та прискорюючи соціальні та економічні процеси. Ця характеристика особливо яскраво проявляється в роботах Кастельса та Гарві, які акцентують на ролі інформаційних технологій та економічних змін у формуванні нового глобального порядку. Крім того, усі підходи підкреслюють культурний і соціальний вплив глобалізації, зокрема в аспекті зміни національних ідентичностей та взаємодії між глобальними і локальними культурами, про що говорить Робертсон.

З іншого боку, кожен з дослідників пропонує свій унікальний акцент, який підкреслює різні аспекти глобалізації. Так, Кастельс і Гарві зосереджуються на економічних і технологічних аспектах, розглядаючи глобалізацію як результат розвитку мережевої економіки та капіталістичної експансії. Водночас Бек і інші аналізують глобалізацію через призму змін у владних структурах і створення нових форм ризику, вказуючи на те, як глобальні процеси впливають на перерозподіл влади та контроль у сучасному світі. Робертсон, зі свого боку, наголошує на складному діалозі між глобальними і локальними силами, що трансформують локальні культури та створюють нові форми соціальної взаємодії.

Тому, розглядаючи ці підходи, ми бачимо, що вони дозволяють побачити глобалізацію як багатовимірне явище, яке впливає на різні аспекти людського життя – від економіки до культури, від влади до соціальних взаємодій. Кожен з цих підходів вносить свій внесок у загальне розуміння того, як глобалізація формує сучасний світ, пропонуючи різні перспективи на її вплив та наслідки.

Як бачимо, групування цих підходів за економічним, соціокультурним і владним вимірами дозволяє краще зрозуміти складність і багатогранність глобалізації, яка впливає на всі сфери життя, формуючи новий світовий порядок, де локальне і глобальне, економічне і культурне, взаємодіють і взаємно трансформуються.

Виникає питання: як у контексті цих різних підходів до глобалізації можна знайти баланс між збереженням локальних ідентичностей та адаптацією до глобальних змін, і яким чином ІТ-освіта може відігравати роль у цьому процесі, інтегруючи як глобальні стандарти, так і унікальні соціокультурні особливості? Як різні акценти, що роблять дослідники на економічних, соціокультурних та владних аспектах глобалізації, можуть бути враховані у розробці освітніх стратегій, що відповідають викликам сучасного світу?

Для цього звернемося до відомого філософа, який активно досліджував питання глобалізації та її впливу на освіту – Ю. Габермаса. Філософ підкреслює важливість комунікативної раціональності та демократичного дискурсу в умовах глобалізації, де взаємодія

між різними культурами і соціальними групами повинна будуватися на принципах відкритості, взаємоповаги та прагнення до порозуміння [3]. У своїх роботах він звертає увагу на те, що глобалізація не повинна призводити до уніфікації або зникнення культурних відмінностей, але має стати основою для розвитку глобального громадянського суспільства, де різноманітність стає джерелом сили та інновацій.

У контексті ІТ-освіти підхід Габермаса наголошує на важливості створення освітніх просторів, де студенти з різних культур і соціальних груп можуть взаємодіяти на рівних, обмінюватися досвідом і знаннями, і таким чином збагачувати свої світогляди. Це передбачає інтеграцію глобальних освітніх стандартів із врахуванням локальних потреб і культурних особливостей, що дозволяє зберігати унікальність кожної спільноти, одночасно готуючи студентів до життя і роботи в глобалізованому світі.

Для аналізу цього питання також можна звернутися до робіт А. Аппадурія, сучасного антрополога, який досліджує процеси глобалізації через призму культурних потоків і транснаціональних взаємодій [4]. Аппадурія вводить поняття «скейпів» (scapes) – культурних потоків, які перетинають національні кордони і формують глобальну культуру. Він розглядає глобалізацію не як уніфікацію культур, а як складний процес, що включає в себе взаємодію різноманітних культурних форм, які взаємно впливають одна на одну і трансформуються.

У контексті ІТ-освіти підхід Аппадурія акцентує на важливості розуміння того, як інформаційні технології сприяють циркуляції знань, ідей та культурних практик між різними частинами світу. Це передбачає, що ІТ-освіта має враховувати не лише глобальні стандарти, але й різноманітність культурних контекстів, у яких вона впроваджується. Важливо забезпечити, щоб глобальні освітні програми не стирали локальні ідентичності, а, навпаки, сприяли їх збереженню та розвитку в умовах глобалізації.

З огляду на підхід Аппадурія, можна зробити висновок, що ІТ-освіта повинна бути налаштована на підтримку культурної різноманітності, дозволяючи студентам з різних країн і регіонів зберігати і розвивати свої культурні особливості, одночасно інтегруючись у глобальний інформаційний простір. Це дозволяє вирішити питання гармонізації глобальних і локальних цінностей у освітньому процесі, створюючи умови для розвитку студентів як глобальних громадян, здатних діяти ефективно в багатокультурному світі.

Не можна оминати увагою і підхід З.Баумана, який досліджує глобалізацію через призму «плинної сучасності» (liquid modernity) [5]. Бауман стверджує, що глобалізація створює умови для постійної зміни соціальних структур і взаємодій, де старі форми стабільності і визначеності поступово зникають, поступаючись місцем новим, гнучкішим і менш передбачуваним формам існування. У цьому контексті освіта, зокрема ІТ-освіта, стає полем для нових викликів, де студенти і викладачі повинні адаптуватися до швидкоплинних змін, розвиваючи навички, необхідні для орієнтації в умовах нестабільності та невизначеності.

Підхід Баумана підкреслює, що освіта має бути налаштована на розвиток у студентів здатності до адаптації, гнучкого мислення і готовності до постійного навчання протягом життя. В умовах «плинної сучасності» освітні інституції повинні не лише передавати знання, але й виховувати вміння швидко реагувати на зміни, знаходити нові рішення у нестандартних ситуаціях і зберігати баланс між особистими цінностями та глобальними викликами. Бауманівський підхід також ставить питання про етику і соціальну відповідальність у процесі глобалізації освіти. Тому в умовах постійної нестабільності важливо, щоб ІТ-освіта не лише готувала студентів до ринкових реалій, але й сприяла формуванню етичних принципів і відповідального ставлення до суспільства та навколишнього середовища.

Таким чином, підхід Баумана дозволяє глибше осмислити виклики, які ставить глобалізація перед сучасною освітою, і визначити стратегії, що допоможуть студентам ефективно діяти в умовах мінливого і нестабільного світу.

Сучасна цифрова реальність ставить людину перед вибором: як використовувати нові технології для особистісного і суспільного розвитку, зберігаючи при цьому культурну ідентичність і соціальну відповідальність? У цій ситуації важливо не лише опанувати технічні навички, але й розвивати здатність до критичного осмислення змін, які відбуваються в культурному і соціальному ландшафті, і їхніх наслідків для майбутнього суспільства. Питання полягає в тому, чи здатна людина, перебуваючи в умовах стрімкої цифровізації та впливу ІТ, зберегти свою культурну ідентичність і соціальні цінності, чи ці процеси неминуче призведуть до трансформації традиційних культурних норм і утворення нових форм суспільного співіснування. Чи може людина ефективно адаптуватися до нових реалій, залишаючись вірною своїм культурним корінням, або ж вона змушена буде повністю переглянути свої уявлення про культуру, спілкування та етику в умовах глобалізації та цифрового світу? Ці питання вимагають глибокого філософського осмислення, адже відповідей на них залежить не лише майбутнє освіти, але й напрям розвитку суспільства в цілому.

Такий комплексний підхід дозволяє бачити глобалізацію не лише як джерело викликів і нестабільності, але й як можливість для культурної взаємодії, збереження локальних ідентичностей та формування глобально усвідомлених громадян. Інтегруючи ці різні погляди, можна розробити більш цілісні стратегії для ІТ-освіти, які відповідатимуть як глобальним, так і локальним потребам, забезпечуючи розвиток студентів у багатогранному і динамічному світі.

Висновки. Змальований нами пейзаж далекий від повноти, адже глобалізація як багатогарне і динамічне явище продовжує впливати на всі аспекти суспільного життя, зокрема на сферу освіти. Хоча ми розглянули ключові підходи до розуміння цього процесу, важливо пам'ятати, що глобалізація не є статичною або завершеною; вона постійно еволюціонує, створюючи нові виклики та можливості для освітніх практик. Не всі аспекти та наслідки глобалізації можуть бути вичерпно осмислені в рамках одного підходу або теорії, тому необхідність інтеграції різних перспектив залишається актуальною. Крім того, як відомо, кожен регіон і кожна культура по-своєму переживають глобалізацію, що ускладнює створення універсальних моделей або рішень. Особливо це стосується ІТ-освіти, де культурні, економічні та технологічні фактори впливають на те, як знання передається і засвоюється в умовах глобалізованого світу. Тому подальше дослідження і аналіз цих процесів є необхідними для глибшого розуміння того, як адаптувати освітні стратегії до реалій глобального середовища.

Отже, продовжуючи досліджувати вплив глобалізації на освіту, слід враховувати як багатоманітність теоретичних підходів, так і унікальні особливості кожної культурної та освітньої системи. Лише інтегруючи ці різні перспективи, ми зможемо наблизитися до повнішого розуміння того, як глобалізація формує сучасну ІТ-освіту і як освітні інституції можуть ефективно відповідати на виклики та можливості, що виникають у глобалізованому світі.

Список використаної літератури

1. Андрущенко Т.І., Андрущенко Т.В., Ващенко К. Філософія культури як системна парадигма сучасної освіти. *Міждисциплінарні дослідження складних систем*, № 22 (2023), С. 77–86, <https://doi.org/10.31392/iscs.2023.22.077>

2. Воронкова В. Г. Місце і роль України в глобалізаційних процесах сучасності. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 2009, (37), С. 16-32.
3. Габермас Ю. Громадянство і національна ідентичність. *Умови громадянства*, 2005, С. 49-70.
4. Appadurai A. *Banking on words: The failure of language in the age of derivative finance*, 2020, University of Chicago Press.
5. Bauman Z. *Liquid Modernity*, 2000, Polity Press.
6. Beck U. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London : SAGE Publications, 1992. 260 p.
7. Castells M. *Communication Power*, 2009, Oxford University Press.
8. Giddens A. *The consequences of modernity*, 1990, Cambridge: Polity Press.
9. Harvey D. The art of rent: globalisation, monopoly and the commodification of culture. *Socialist register*, 2002, 38, <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/download/5778/2674>
10. Latour B. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. N.Y. : Oxford University Press, 2005, 301 p.
11. Robertson R. Situating glocalization: A relatively autobiographical intervention. In *Global Themes and Local Variations in Organization and Management*. 2013, Routledge, pp. 25-36.

AXIOLOGICAL TRANSFORMATIONS OF IT EDUCATION IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION: BETWEEN CULTURAL IDENTITY AND TECHNOLOGICAL PROGRESS

Sergiy Goryansky

Drahomanov Ukrainian State University,

Institute of Philosophy and Educational Policy, Department of Social Philosophy,

Philosophy of Education and Educational Policy

Pyrohova St., 9, 01601, Kyiv, Ukraine

The article examines the axiological foundations of IT education in the conditions of globalization and digital transformation of society. It analyzes how information technologies influence the content and value orientations of the educational process, in particular in the context of the interaction of global trends and local cultures. Particular attention is paid to the challenges associated with preserving cultural identity, ensuring equal access to quality education, and developing critical thinking in the digital environment. The approaches of leading philosophers and sociologists (M. Castells, E. Giddens, Y. Habermas, Z. Bauman, A. Appadurai, R. Robertson) to understanding globalization and its impact on the transformation of educational strategies are considered. The article offers an analytical approach to understanding IT education as a space of intersection of cultural, ethical and technological challenges that form a new type of socially responsible global citizen. Modern digital reality poses a choice for a person: how to use new technologies for personal and social development, while preserving cultural identity and social responsibility? In this situation, it is important not only to master technical skills, but also to develop the ability to critically reflect on the changes taking place in the cultural and social landscape and their consequences for the future of society. The question is whether a person, being in conditions of rapid digitalization and the influence of IT, is able to preserve his cultural identity and social values, or whether these processes will inevitably lead to the transformation of traditional cultural norms and the formation of new forms of social coexistence.

Key words: IT education, axiology, globalization, cultural identity, information technologies, critical thinking.